

УДК 338.439:338.24.001

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВСТІ

Ротанов Г.М.

*Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, м. Сімферополь, Україна
E-mail: g.n.rotanov@gmail.com*

У статті удосконалено підходи щодо управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості, а також виявлено особливості і розроблено практичні рекомендації з поліпшення використання потенціалу конкурентоспроможності на підприємствах харчової промисловості.

Ключові слова: управління, конкурентоспроможність, харчова промисловість, підприємництво, криза, конкуренція, стратегія.

Постановка проблеми.

Конкурентоспроможність підприємств харчової промисловості є складною багатоаспектною категорією, що синтезує та інтегрує в собі значну кількість факторів, що можуть характеризуватися й оцінюватися не тільки в реальному масштабі часу, але й у майбутньому, тому вона підрозділяється на фактичну й стратегічну. Отже, у теперішньому часі конкурентоспроможність об'єкту є фактичною, а в перспективі - стратегічною.

Фінансово-економічна криза в цей час ще більше загострює проблему конкурентної боротьби й визначає необхідність пошуку нових, більш ефективних підходів до управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості на всіх її ієрархічних рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідження теоретичних основ та практичного застосування різних систем управління конкурентоспроможності підприємств знайшли своє відображення в працях вчених: Дмитрієва І.А. [1], Захарченко В.І. [2], Зінченко В.А. [3], Ігнашкіної Т.Б. [4], Кирчатої І.Н. [5], Пархоменко Н.О. [6], Продіус І.П. [7], Сухаревої К.В. [8].

При всій значущості проведених наукових досліджень, окремі питання управління конкурентоспроможністю промислових підприємств вивчені недостатньо. Вимагають подальшого розвитку питання розробки конкретних механізмів пошуку і реалізації внутрішніх резервів підвищення конкурентоспроможності виробників харчової продукції.

Метою статті є удосконалення управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості, а також виявлення особливостей і розробка практичних рекомендацій з поліпшення використання потенціалу конкурентоспроможності на підприємствах харчової промисловості.

Основні результати дослідження.

Економіка харчової промисловості в цей час знаходиться на порозі етапу неоіндустріального розвитку, що характеризується такими особливостями, як: прискореною структурною перебудовою, переходом переважно сировинного виробництва до виробництва високотехнологічних, конкурентоспроможних

харчових продуктів; формуванням і розширенням сектору сучасних інноваційно-індустріальних підгалузей харчової промисловості.

Продіус І.П. та Щюкіна Є.Ю. відзначають, що «...в умовах ринкової економіки функціонування і розвиток підприємств багато в чому обумовлені ефективною роботою їх інноваційного механізму, а також ефективністю реалізованих їм нововведень» [7, с. 154].

В сучасних умовах для розуміння сутності конкурентоспроможності, необхідне застосування системного підходу до аналізу взаємозв'язків як загальноекономічних, так і територіально відособлених. Представляється, що харчову галузь необхідно розглядати як підсистему, що функціонує відповідно до загальних вимог економіки та враховує характерні риси. При цьому розвиток підприємств харчової промисловості необхідно розглядати як комплексний процес змін його економічної, соціальної та інших сфер, що призводять до якісних перетворень і, в остаточному підсумку, до змін умов функціонування, тобто виконання його головної мети.

У практику управління підприємствами харчової промисловості останнім часом все більше впроваджується концепція ефективного управління. Причиною переходу до ефективного управління найчастіше є динамізм і невизначеність зовнішнього середовища.

Підприємства харчової промисловості безпосередньо реалізують соціально-економічну політику держави. При цьому стратегію на рівні виробника харчової промисловості ми розглядаємо як систему концептуальних підходів, *що* пов'язані з економічним і соціальним розвитком та включають: ресурсне забезпечення, визначення принципів побудови економічних відносин тощо.

Концепція ефективного функціонування підприємств харчової промисловості заснована на соціально-економічній ефективності, яку необхідно розглядати як результативність будь-якої діяльності в окремому підприємстві.

Саме за рахунок мобілізації активності підприємств харчової промисловості і підвищення ефективності використання їх ресурсів, можливо провести соціально-економічні перетворення, з одного боку, що дозволяють збільшити валовий внутрішній продукт і підвищити якість життя населення, а з іншого боку здійснити комплекс заходів щодо посилення конкурентних позицій виробників харчової продукції. Стратегічною метою підприємств харчової промисловості на даному етапі розвитку є забезпечення глобальної конкурентоспроможності.

Зінченко В.А. наголошує на те, що глобальна конкуренція змушує держави підтримувати конкурентоспроможність економіки і, таким чином, сприяє їхньому економічному розвитку. Проте глобалізація, за його словами також провокує диференціацію країн за рівнем життя та нееквівалентний товарообмін між ними і може бути джерелом нестабільності, пов'язаної з кон'юнктурною поведінкою транснаціональних корпорацій [3, с. 25].

При цьому досягнення мети забезпечення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості спрямоване на: забезпечення ефективної інтеграції виробників; прискорення соціально-економічного розвитку виробників за рахунок правильного (відповідно до логіки дії ринкових сил) розподілу продуктивних сил; розвиток системи соціально-економічного зростання; розвиток

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВСТІ

інфраструктурної бази соціально-економічного зростання; формування конкурентних у глобальному масштабі виробничих кластерів.

Заслугує на увагу думка Ігнашкіної Т.Б. та Шури Н.О., за якої кластеризація дозволяє за допомогою різноманітних математичних залежностей порівняно з простим типовим відбором більш точно та науково обгрунтовано підійти до вибору типових представників тієї чи іншої групи (кластера) [4, с. 23].

Значення розробки та реалізації механізму управління конкурентоспроможністю в цей час зростає, у першу чергу, внаслідок майбутнього економічного зростання підприємств харчової промисловості, яке повинно наступити після спаду фінансово-економічної кризи.

Сутність розвитку конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості, на нашу думку, насамперед, базується на переході економіки виробника харчової продукції в новий якісний стан на основі інноваційних перетворень у всіх їхніх сферах.

Ми погоджуємося з Дмитрієвим І.А. та Шершенюком Е.Н. в тому, що промислові інновації здатні створювати ефект відновлення не тільки для окремих підприємств і галузей, але й для певних територій – регіонів [1, с. 4].

Метою розвитку конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості повинно стати досягнення сталих конкурентних переваг у довгостроковій перспективі, що забезпечують сталий соціально-економічний розвиток в майбутньому й на цій основі забезпечення високого рівня життя працівників.

Призначення управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості полягає в наступному: у встановленні й ранжируванні важливих і довгострокових цілей відтворювального процесу, які відповідають вимогам розвитку в цілому; в оцінці й критичному розгляді ймовірних шляхів досягнення встановлених стратегічних цілей у передбачуваних зовнішніх і внутрішніх умовах функціонування; у виборі й поетапній реалізації рішень, що забезпечують з одного боку, раціональне виконання економічно обгрунтованих проектів в умовах існуючої економічної системи, а з іншого боку - ефективну адаптацію відтворювального процесу до несподіваних зовнішніх змін.

Захарченко В.І. відзначає, що процес адаптації до зовнішніх умов, що зазнає змін, потребує від малоконкурентних підприємств мобілізації внутрішніх ресурсів і пошук на економічному просторі «ніші», що більше інших відповідає умовам ефективного функціонування даного підприємства [2].

Перевагами ефективного управління є: забезпечення спрямованості всіх підприємств харчової промисловості на досягнення цілей; ефективний розподіл ресурсів і інвестицій у стратегічно обгрунтовані проекти; можливість об'єднати рішення керівників всіх рівнів управління, що зв'язані із стратегією.

Оцінюючи сутність і зміст управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості, варто визнати, що їх ефективне управління - один з багатьох інструментів впливу на економічну систему. Використання інструментів ефективного управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості багато в чому обумовлюється їх особливостями й ефективністю прийнятих управлінських рішень.

Предметом дослідження управління конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості є вивчення теоретико-методологічних основ і аспектів формування концепції ефективного конкурентного розвитку.

Об'єктом управління конкурентоспроможності є економіка підприємств харчової промисловості, як складна система, що динамічно розвивається, яка змінює у часі й просторі свої параметри, піддається впливам з боку зовнішнього середовища за принципом зворотного зв'язку.

За своєю предметною суттю управління конкурентоспроможністю звертається лише до основних процесів на підприємстві харчової промисловості й за його межами, приділяючи увагу не стільки наявним ресурсам і процесам, скільки можливостям нарощування економічного конкурентного потенціалу.

У ринковій економіці кінцевий результат виробничо-господарської, фінансової, інноваційної, інвестиційної, екологічної, соціальної діяльності підприємств харчової промисловості зводиться до забезпечення гідного рівня життя його робітників, що багато в чому визначається наявним у їх розпорядженні економічним конкурентним потенціалом, що є інтегральною характеристикою, яка виражається в максимальних можливостях досягнення поставлених цілей.

Під конкурентним потенціалом підприємств харчової промисловості ми розуміємо сукупність наявних ресурсів і резервів для реалізації розробленої концепції розвитку конкурентоспроможності. При цьому основною особливістю управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості є орієнтація на майбутнє. У цьому зв'язку необхідно чітко визначити орієнтири розвитку конкурентоспроможності, тобто до чого прагнути, яку мету ставити.

Особливо яскраво методи ефективного управління проявляють себе саме в галузі управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості, де такі зміни в зовнішньому середовищі, як фінансово-економічна криза, змушують постійно проводити пошук нових підходів до вирішення завдань, що постійно виникають.

Необхідність управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості обумовлюється, насамперед, швидкими змінами зовнішнього середовища, виникненням важко передбачуваних економічних і фінансових ситуацій у кризовий час.

Пархоменко Н.О. та Даніч В.М. відзначають, що кризовий стан підприємств характеризується погіршенням фінансових результатів діяльності, нездатністю отримання прибутків. Враховуючи, що виникнення кризи несе загрозу самому існуванню підприємств, втраті конкурентних переваг і пов'язане з відчутними втратами капіталу його власників, можливість настання фінансової кризи має обов'язково прогнозуватися [6, с. 27].

У цих умовах управління конкурентоспроможністю визначається як комплекс стратегічних рішень, що визначають довгострокове забезпечення розвитку підприємств харчової промисловості, що стає в сучасних умовах основою поступального розвитку всієї виробничої соціально-економічної системи.

Таким чином, одним з основних призначень управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості є довгострокове

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВСТІ

забезпечення стабільного підвищення їх конкурентних переваг в умовах зовнішнього середовища, що швидко змінюється.

Діяльність щодо управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості спрямована в першу чергу на досягнення їх лідируючої конкурентної позиції, що повинна забезпечувати тривалу конкурентоспроможність.

Сухарева К.В. наголошує, що конкурентоспроможність підприємств – це багатогранне поняття, яке розкриває сутність відповідності виробника умовам ринку. Вона визначається певним набором параметрів і залежно від їх зміни змінюється й інтегральний показник конкурентоспроможності, тобто значний інтерес споживача прямо залежить від високої конкурентоспроможності [8, с. 70].

Змістовну складову управління представляють політика, стратегічні цілі, стратегія й ресурси для їхньої реалізації. Кінцевий продукт управління конкурентоспроможністю можна представити у вигляді двох складових: сформований стратегічний конкурентний потенціал підприємств харчової промисловості, який здатний забезпечити конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі на вітчизняному й світовому ринках; створена внутрішня структура підприємств харчової промисловості, що забезпечує чутливість до змін у зовнішньому середовищі.

Таким чином, управління конкурентоспроможністю пов'язане з формуванням і розвитком майбутнього конкурентного потенціалу підприємств харчової промисловості, що містить у собі їх здатність відновлювати та формувати нові матеріальні, інвестиційні, інноваційні, фінансові, кадрові й інформаційні ресурси, а також виробляти нові конкурентоспроможні харчові продукти, що створені на базі нових технологій, які мають високу якість та рівень конкурентоспроможності, новизну й будуть користуватися попитом у споживачів.

Здатність підприємств харчової промисловості безупинно формувати, постійно обновляти й розвивати свій конкурентний потенціал служить важливим і основним показником ефективності управління конкурентоспроможністю.

В умовах тривалої фінансово-економічної кризи підприємства харчової промисловості як соціально-економічні системи повинні не тільки вміти ефективно використовувати свій ресурсний і конкурентний потенціал, але й створювати умови для формування нових конкурентних переваг.

Подолання кризи надасть можливість продовжити життєдіяльність підприємств харчової промисловості, забезпечити їхнє відродження на тому ж або вищому рівні організації та ефективності. Порушення циклічності (невихід з кризового стану) зумовлює припинення їхньої діяльності як суб'єктів господарювання.

Підвищення рівня конкурентоспроможності економіки підприємств харчової промисловості обумовлено необхідністю зростання на цій основі загального рівня соціально-економічного розвитку в перспективі і підсумкової мети - підвищення рівня життя робітників.

Крім того, при розробці концепції управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості необхідно враховувати вплив глобалізації, що сприяє розвитку конкуренції господарюючих суб'єктів, залученню прямих і портфельних інвестицій, що об'єктивно порушує економічну рівновагу. У даних

умовах перевага підприємств харчової промисловості обумовлюється наявною в них стратегією розвитку високих технологій, інноваційного підприємництва й ефективної економічної політики.

Ми погоджуємося з Кірчатою І.Н. та Шершенюком Е.Н. в тому, що в ситуації, яка сформувалася в даний час, підвищення інтенсивності інноваційної діяльності - найважливіша умова забезпечення динамічного розвитку й сталого становища промислових підприємств, підвищення конкурентоспроможності. Саме тому особливого значення набувають науково обґрунтовані методи виявлення резервів, що сприяють створенню високоефективного механізму, який забезпечує безперервне генерування і якнайшвидше використання науково-технічних досягнень в діяльності виробників промислової продукції [5, с. 15].

Все викладене вище визначає необхідність формування концепції управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості, оптимізації їх ресурсного потенціалу на основі науково обґрунтованих методичних підходів і технологій. Однак недостатня розробленість науково-методичних основ формування такої концепції веде до виникнення проблем, що істотно знижують ефективність її реалізації.

Таким чином, вирішення проблеми ефективного управління конкурентоспроможністю вимагає розробки відповідної концепції, алгоритм якої передбачається у вигляді формування логічного ланцюжка таких її основних компонентів, як цілі й стратегія, що перебувають у єдиному взаємозв'язку.

Політика підвищення конкурентоспроможності економіки підприємств харчової промисловості забезпечує основу для розробки й аналізу цілей і стратегії в сфері конкурентоспроможності. При цьому політика конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості - це їх основні перспективні напрямки й цілі, що офіційно сформульовані керівництвом виробників харчової продукції, що впливають із їх загальної політики, яка передбачає підвищення соціально-економічного рівня, і в першу чергу рівня життя працівників.

Стратегічні цілі в сфері підвищення конкурентоспроможності встановлюються, щоб служити орієнтиром для підприємств харчової промисловості, які визначають бажані результати розвитку їх економіки в майбутньому й сприяють ефективному використанню ресурсів для їхнього досягнення.

Політика в галузі управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості як елемента системи регулювання, повинна мати:

- чітко сформульовані цілі й стратегію;
- органи управління, що реалізують функції, які забезпечують досягнення сформульованих цілей;
- інформаційну систему, що формує інформаційне уявлення об'єктів регулювання, достатню для реалізації функцій стратегічного управління.

Висновки.

1. Встановлено, що у практику управління підприємствами харчової промисловості останнім часом все більше впроваджується концепція ефективного управління. Причиною переходу до ефективного управління найчастіше є динамізм і невизначеність зовнішнього середовища.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВСТІ

2. Визначено, що сутність розвитку конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості складається в переході економіки виробника харчової продукції в новий якісний стан на основі інноваційних перетворень у всіх їхніх сферах.

3. Доведено, що ефективно управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості є одним з багатьох інструментів впливу на економічну систему. Використання інструментів ефективного управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості багато в чому обумовлюється їхніми особливостями.

Список літератури

1. Дмитриев И.А. Определение направлений активизации инвестиционно-инновационной деятельности промышленных предприятий/ И.А. Дмитриев, Е.Н. Шершенюк // Бизнес-информ. – 2010. – № 9. – С. 4-9.
2. Захарченко В.И. Оценка и анализ конкурентоспособности предприятий / В.И. Захарченко // Машиностроитель. - 2001. - №11. С. 13-17.
3. Зінченко В.А. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України / В.А. Зінченко, Л.І. Григорова-Беренда // Проблеми економіки. – 2011. – № 2. – С. 25-35.
4. Ігнашкіна Т.Б. Формування галузевих кластерів промислових підприємств Дніпропетровської області з метою аналізу відтворювальних процесів / Т.Б. Ігнашкіна, Н.О. Шура // Бизнес-информ. – 2011. – № 7(2). – С. 23-30.
5. Кирчатая И.Н. Резервы повышения инновационной активности промышленных предприятий / И.Н. Кирчатая, Е.Н. Шершенюк // Бизнес-информ. – 2009. - № 7. – С. 13-16.
6. Пархоменко Н.О. Процес прогнозування фінансової кризи як інструментарій забезпечення майбутніх конкурентних переваг підприємства / Н.О. Пархоменко, В.М. Даніч // Бизнес-информ. – 2012. – № 2. – С. 27-29.
7. Продіус І.П. Стан та тенденції розвитку промислових підприємств Одеської області / І.П. Продіус, С.Ю. Щьокіна // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2(3). – С. 153-159.
8. Сухарева К.В. Напрямки дослідження системи управління конкурентоспроможністю товару підприємства суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності / К.В. Сухарева // Інноваційна економіка. – 2012. – № 11 (37). – С. 67-71.

Ротанов Г.Н. Совершенствование управления конкурентоспособностью предприятий пищевой промышленности / Г.Н. Ротанов // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: Экономика и управление. – 2013. – Т. 26 (65), № 2. – С. 125-131.

В статье усовершенствованы подходы к управлению конкурентоспособностью предприятий пищевой промышленности, а также выявлены особенности и разработаны практические рекомендации по улучшению использования потенциала конкурентоспособности на предприятиях отрасли.

Ключевые слова: управление, конкурентоспособность, пищевая промышленность, предпринимательство, кризис, конкуренция, стратегия.

Поступила в редакцию 01.06.2013 г.